

PRIUS HEMI-
STICHIIUM

Psalmi LXXXV. vers 9.

Illud

a perversa nonnullorum interpretatio-
ne vindicans.

Quod

PRÆSIDE

ADMODUM REVER. atq; AMPLISSIMO
DOMINO

M. DANIELE JUSLENIO

Sacr. L. L. Prof. Ordin.

Ad publicum examen, Bono cum Deo,
desert Aboæ in Auditor. Maximo
d. XII. Febr. A:o MDCCLXXVI.

Sic R.æ Maj. Alumnus,

CARL GUSTAV. WERANDER,
Ostro Bottniensis.

S:æ R:æ Maj:tis

Et REGNI SVECIAE

SUMMAE FIDEI VIRO,

SENATORI CELSISSIMO,

Régiq; in Fennonia Dicasterii Præsidi
Excellentissimo,

ILLUSTRISSIMO COMITI ac DOMINO

DN. JOHANNI

CREUTZ,

MÆCENATI SUMMO.

NI antea, Celsissime! Heros, inauditam ani-
mi Tui magnitudinem ac moderationem
clarissimis indiciis cognoscere mihi licuisset, du-
bitarem sane, an fas esset, ad Tuæ Benignitatis a-
ram, juveniles hosce ausus deponere. Verum
cum omnem hæsitationem tollit incredibilis ille

S:æ R:æ Maj:tis

MAGNÆ FIDEI VIRO

S. S. Theologiæ Doctōri Consummatissimo, inclytæ Diœceles Aboënsis Episcopo Eminentissimo, Regiæ ibidem Academiae Pro-Cancellario Magnificentissimo, Ven. Consistorii Ecclesiastici Præsidi gravissimo,

REVERENDISSIMO PATRI ac DOMINO

Dn. HERMANNO

WITTE,

MÆCENATI MAXIMO.

Beneficia longe amplissima, quibus Parentes meos, Eminentissime Præsul, olim Sedini Pomeranorum degentes, affecisti, si indecoro silentio involverem, ingratus sane, immo ingraticissimus essem. Tanta enim eorum exstant documenta, ut nunquam ea satis deprædicare, vix autem parem iis gratiam animo habere possim, Et licet chartaceum hocce munus, quod

in Camenarum cultores favor, quo & me, inter
clientes infimum obtinentem locum, tempore fo-
vere dignatus es & dignaris, adeo ut etiam Gene-
rosissimum Filium Tuum meæ qualicunque ope-
ræ & curæ committere non dubitaveris, certe fa-
teri necesse habeo, me ab eo ulque tempore tot
beneficiis ab Illustrissima Tua Excellentia fuisse cu-
mulatum, ut his recensendis haud sufficere queam.
Accipe igitur, Celsissime Comes, placido vultu,
tenuem hunc ingenii mei fœrum, quem in gra-
tissimi & devotissimi animi signum, Illustrissimo
Tuo nomini consecrare audeo, submissa venera-
tione rogans atque obsecrans, ut ad offerentis po-
tius pietatem, quam muneris dignitatem respi-
cere velis.

Meum erit D. O. M. ex intimis cordis recessi-
bus venerari, ut capitem Tuam, Excellentissime
Heros, novo beet vigore, Teque omnigena bea-
rum felicitate, in publicam salutem, Patriæ spem,
Regis columen, Familiæ decus, clientum perfu-
gium, Tuiq; Nominis memoriam immortalem,
quam diutissime incolum in conservare velit.
Quod tenui ut calamo, sic mente submissionis ac
reverentiæ plenissima, precatur ac vovet

ILLUSTRISSIMÆ TUÆ EXCELLENTIÆ.

Cultor & servus devotissimus
Cari G. Werauder.

Tibi, Reverendissime Pater, venerabunda manus offert, nequaquam iis respondeat, patriaris tamen quæso, Benignitatis Tuæ radios in tenues meas quoque derivari Mulas; qua de re eo minus dubito, quo magis persuasus sum, adversus Musarum cultores semper paratum esse Favorem Tuum. De cætero Supremum Numen calidissimis non desistam fatigare precibus, ut Te, incomparabilem Orthodoxæ doctrinæ & celestis veritatis Vindicem, integris viribus diu valere ac florere jubeat, quo per Tuum Zelum quam latissime Divina gloria propagetur, Academia hæc Aboënsis nova incrementa capiat, clientes commendatione Tua & suffragio adjuvantur, Tuæque Familia nobilissima tutela & auxilio Tuo quam diutissime perfruatur!

REVERENDISSIMI TUI NOMINIS.

Cultor Humillimus

CARL G. WERANDER.

VIRO

Maxime Strenuo & Nobilissimo.

Dn. ZACHARIÆ HAMMAR,

Magistro Equitum legionis Bohu-
sienfis, ut Parenti carissimo, sic quovis filiali
cultu ad cineres usque venerando,
amando.

VIRO

Plurimum Reverendo & Clarissimo,

Dn. ERICO SAND,

Ecclesiarum, quæ in Lappfied &
Urbe Christina Deo colliguntur, Pastori
vigilantissimo, omni pietatis genere
colendo.

Hoc quaecumque ludi literarii tirocinium,
dus, pro perenni vestra incolumitate,

& Filius obe
Cultor obser

A. &

VIRO

Admodum Reverendo & Praclarissimo,

Dn. Mag. CLAUDIO HEEDMAN

Wafensium Pastori dignissimo, &

vicini districtus Præposito gravissimo, ut Patro-
no optimo, sic quavis veneratione æta-
tem suspiciendo.

VIRO

Prudentissimo & Spectatissimo,

Dn. ANDRÆ SCHENBECK,

Vectigalium agri Aboënsis Inspe-

ctori accuratissimo, Evergetæ multum
æstimando.

in perpetuum observantia pignus, cum assi-
dotis, sacrum nunciat.

dientissimus
vantissimus

R.

Politissime
Dn. WERANDER.

Ante duo Lustra Te Gymnasii Arosiensis Alumnum, ut vivido ingenio præditum, & progressus haud vulgares promittentem, ita omnia bona in spe habentem novi. In Celebratissimo hoc ad Auram Lycæo, Te, de iis, quæ ad Divinarum & Humanarum rerum notitiam spectant, publice disserentem, quam læpissime audivi. In defendendis & ventilandis quæstionibus Medicis, me Moderatore, operæ plurimum studique consumsisti, & quidem laudabiliter. Politi & erecti ingenii Tui specimen, sacrarum imprimis literarum studiosis utilissimum, dissertationem, dignam sane, quæ Musarum manibus excipatur, jam edis. Moribus placidis, liberalibus, ac gravitate temperatis, Tibi bonam conciliasti fortunam. Humanitate & obsequio, literarum & virtutum amatores, & me imprimis devinxisti. Exigit itaque Meus in Te animus, Tuæque diligentia & modestia, ut hac occasione, quanti Te faciam, & quam bene Tibi cupiam, publice declarem. Age igitur, Mi WERANDER, ex sententia Tua vitam semper prosperam! Respondeat voto Tuo ejus curius, ut publico olim servire, ac Tibi, Tuisque, honoris & gaudii cumulum adferre queas! Vale & fave.

Tibi addict.

Dab. Hylfelax
d. 26, Jan. 1726.

PET. FISBYNS
Doct. & Prof. Med. Ord.

Pereximio atq; Eruditissime Domine
Auctor, & Respondens.

Inter tot artes & scientias, quæ hominum vitam exornant, ultra alteri præferenda sit, etsi disputare docti viri solent, ego tamen extra dubitationis aleam pono, eas, quæ circa divinum cultum versantur, esse præstantissimas. Harum principium est nosse Deum: quæ cognitio, altiore posita loco, quam ad eam ut possit humana industria perveniri, a sanctissimis effatis & oraculis divinis omnino est petenda. Quocirca sapienter vitam instituit, qui in eo quam maxime laborat, ut eorum intelligentiam consequatur. Etenim cum primum hominis officium sit; ut de Deo recte sentiat, alterum; ut Eum colat, in utroque errare necesse est eum, qui nec unius, neq; alterius veritatem est animo complexus. Nam sicut negotia civilia nemo recte tractare potest, nisi Reipublicæ atque Legum notitiam teneat, ita nec divinas res curare, nisi Deum cognoscat, ejusque voluntatem perspectam habeat. Itaque haud scio, mi **WERANDER**, præsentī occasione utrum laudandus mihi magis, an diligendus sis. Sed desino dubitare: nam utrumq; in unum cadit. Laudem etenim mereris, quia, posthabitis reliquis, Deum studiorum tuorum finem ponis; amem mi; quia, sic agendo tibi homines simul, eximia caritate devincis. Deum enim colendo & homines certe amas, nec aliter potes; & amantem redamare non solum honestum, sed etiam

necessarium est. Ego vero præter hunc offe-
dium, qui mihi cum multis communis est, cur
te plurimi faciam, proprias etiam & peculiare
causas habeo. Primum enim ex integritate, &
diligentia tua in dirigendis ad scientiam ac vir-
tutem studiis meis, quotidie novum fructum
capio; deinde ex consuetudine voluptatem. De-
lectat me etiam singularis illa, quæ in Te est fa-
cilitas, atque morum suavitas; item amicitia,
benevolentia, fides, quæ mihi apud Te perpe-
tua est, atque ut spero erit. Quod cum ita sit,
non potui, nec debui, hanc occasionem præ-
termittere, qua possem etiam publice testari in
Te animum meum. Tu vero, mi WERANDER,
cum sæpe alias, tum etiam hoc opusculo jam
satis luculenter probasti, quam dignus sis, qui
in Apellinis castris, virtutis corona ornaris.
Quod cum defendendo etiam amplius confir-
mabis, nihil jam superest, quam ut tam pul-
chros labores condigna merces excipiat, a Deo
immortali precibus impetrare studeam. Mansu-
rus semper

Dab. Abœæ d. 29.

Tibi obstrictissimus

Jan. 1726.

OTTO. G. WREDE.

חיונם ושלובם וכל טוב למרע
אלוף אדוני היקר וחשקי קצו" לפרש
את דברי הוד אשמעה מ־ה דבר
האל והוה

כ אשר זכרתיו ימים ראשונים
אשר ישבנו בשקט ונחת כשברת
אחים יחד בשלום אמוץ הולכים
צמדים ומים רבים לא יבכו את האהבת
נפשינו הוה בלבי כאש בוערת כי המרעי
וחשקי בחבלו אהבתך משכתני ובעבותות
ודירות ושלימותך קשרת נפשי לנפשיך
כ כור גם עתה הוספת לי שמרה וגיל
בריאותי אותיותך המפוארות ומה יקרו
לי דברייך וברייך טהורים כאמר
ידדיו ואדוני נעמת לי מאד אחרי אשר
ראיתך תם ומעים רודף המשכלות ומעשך
היקר וכלבנת הספיר כחיר הוא כשחקים
ומה אדבר הפצתי מלבי באדוני וחייית לאיש
מעמד בכתר החלמה ואתה ידערת גדולה
שמושה

שמושה של תורה יותר מלמודה זאת רק
עתה כתבתי מגדל חבזי ועסקי אשר עליו
לטורה ואשא כפי עלוך מרחוק ואברכה מברכיך
ואמרה על נפשך הבעימה ומעשיך ההגונים
ברוך אתה ליהוה וברוך שזו ילד וברוך שזו
גדל גם זכרוננו לברכה שזו השכיל בכל חכמה
ובאהבת יהוה אלהי ישראל ברוך הוא לעולם
ועד אמן:

*Hac in tesseram amoris
plane non fucati festinans
mittit,*

JOH. NYLANDER.

*Moral. & H.ß. Lector
Gymn. Borg.*

*Bergo & Ny-
landorum d. 2.
Jan. 1726.*

CONSPECTUS.

- §. I. Brevi Philologiæ sacræ commendatione viam ad præsens parat institutum, innuendo propositum thema variis laborare interpretationibus, plerisque non admittendis.
- §. II. Varias illas versiones profert, primum quidem communiores variis in linguis.
- §. III. Deinde quorundam detorsiones peculiare.
- §. IV. Veram versionem Lutheri & nostras vernaculas adstruit.
- §. V. Rite explicando verbum עֲשׂו .
- §. VI. In indolem vocis אֲשׁוּר inquirendo.
- §. VII. Nomen divinum אֲשׁוּר enucleando.
- §. VIII. Nominis tetragrammati אֲשׁוּר genuinam investigando rationem.
- §. IX. Quomodo particula אֲשׁוּר intelligenda, monstrando.
- §. X. Dereggit cariosa differentiarum fundamenta.
- §. XI. Inspecie quorundam Novatorum perstringit audaciam,
- §. XII. Opellæ finem imponit.

§. I.

Quantam præstantiam ac utilitatem sacra Philologia cultoribus suis assiduis conciliet, vix alium, quam hinc in Musis plane hospitantem, fugiet. In ea quippe nos incidimus tempora, quibus ægre adversariorum moliminibus obviam ire ac resistere possumus, nisi in sacratissimo hocce studiorum genere bene versati fuerimus. Sunt enim nonnulli non sane dissimiles Demacrito, qui in expositione sacrarum literarum quoque ita versantur, ut quod semel forte visum ipsis, imo seminatam est, contra conscientie testimonium mordicus teneant deinde atque defendant (a). Quorum vero prætractas, nimisque injuriolas opiniones ut feliciter & ex voto demoliamur, quid consultius, quid unquam utilius, quam

(a) Aug. Pfeifferus in præf. dub. vexat. Sc. sacra.

quam si non prorsus omne, saltem aliquod temporis, huic studio tribuamus? quo & nos alacriori animo sacras intrequamus pugnas, & ejusmodi tenebriones, non aliter, quam a pros vineam scrutatos, in meliorem reducere frugem. Non præsens, quam nobis proposuimus, permittit brevitatis, ut in his dictis enumerandis, quæ ab aliter sentientibus mirum in modum vexantur, sitis operosi, quippe quorum enucleationem hæc pagellæ non capiunt: sed sufficit nobis, pro præfenti instituto, unum eligisse locum Pl. 85: v. 9. quem Novatorum turba contortum, pro confirmanda sua hypothesis, inter alia adferre solent. Tametsi nulli dubitaverimus, quin varia præstantiæ genera sana hujusce dicti explicatio sit allatura, videlicet, quod in uberiorem nos perducatur cognitionem, & adversarios veri hujusce thematis lentus convincat; hoc tamen nomine præstantiæ titulum quoque meretur, quod a cavillis male feriatorum non tantum non sit immune, verum etiam miseris eorum commentationibus expositum, insita tamen luce splendeat, & aperto

coruscet fulgore. Proinde hoc scripturæ dictum stilo quidem Philologico scrutari instituimus, cum non nisi hemisphærio superiori, theologice idem examinare conveniat; quod si nos faceremus, non tam exploratores, quam transfugæ in aliena castra, essemus futuri. Nostro nos officio dum satisfacere adnitimur, Tuam humanitatem, C. L. observanter expetimus, velis innocua juventutis conamina pro candido tuo favore in meliorem interpretari partem.

§. II.

Omnia prolixiori verborum ambage ad propositum illico accedamus. Ut eo igitur accuratius constet, *quid rectum curvo, quid dissentiat a lupinis*, quantaque inter varias linguarum versiones intercedat differentia, nostri erit officii communiores saltem in medium producere. De textu originali nullum omnino est dubium, quin ille, ob privilegia, quibus eum ornatum voluit summum Nomen, ab omnibus nævis ac erroribus immunis sit, ut non nisi ab homine corrupti cerebelli, ejus veritas in dubium vocari

ri queat; non tamen pigebit verba, in textu
 Authentico jacentia, afferre, ne cui, de
 lana caprina, ut ajunt, videamur rixari.
 Sic itaque textus primigenius se habet:
 וְגַם יִשְׁמְעוּ מִיְדוֹ כִּי יְהוָה יְהוָה כִּי וְגַם
 cui paraphrasin ehaldaicam, tanquam ex
 asse textui hebraeo respondentem, adjici
 mus: כִּי יִשְׁמְעוּ מִיְדוֹ כִּי יְהוָה יְהוָה כִּי וְגַם
 i. e. *Audiam, quid loquatur mihi fit Deus Jehovah;*
quia &c. nec non Syriacam: ut audiamus quid
loquitur Dominus Deus noster, loquitur enim
&c. Hinc deinde translationem LXX
viralem, tanquam antiquissimam, sub-
jungentes: Ἀκούσωμαι, ὅτι λαλήσει ἐν ἐμοὶ
κύριος ὁ Θεός. ὅτι &c. ac vulgatum inter-
pretem, qui ex hac veluti fonte, sua ir-
rigavit arva: Audiam, quid loquatur in
me Dominus Deus, quoniam &c. ita tamen
ut non omitramus versionem Arabicam:
Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus,
quoniam &c. simul & Æthiopicam cum
vulgata convenientem (B). hoc autem in
antecessum monemus, non esse nobis a-
nimum ita versiones hasce, utrum tex-
tui originali convenient, nec ne, in hac

paragraphe examinare, ut non potius hoc ipsum in aliis discutiendum constituerimus: juxta vero ingenue profite-
mur, nos libenter translationes hæc, in lingua ipsis vernacula, expressisse, ni defectus ac penuria stili in typographia, meaque ad eas hæcenus penetrandas immatura adolescentia, quo minus fieret, prohibuisset.

§. III.

Quod ad detorsiones quorundem particulares hujusce dicti attinet, primas forte inter omnes *Casspar Schwensckfeldius* suis cum auctoritatibus obtinet, qui ex hoc loco insulæ raptus internos interens, gravi justoque satis obelo a *Johanne Gerardo* notatur (γ). Nec adeo dissimili *Ψευδοxyneia* *Val. Weigelius* ex vitiosa hujusce loci allegatione, fucum aliquem suo asfero conciliare studet, cujus solidissimam tamen confutationem Theologi non minus quam Philologi celeberrimi instituere

(γ) *D. Johan Gerhardus loco de ministerio Ecclesiast. §. 263. L. L. C. C. Tom. VI.*

ere gavisi sunt (d). Agmen vero claudit
 Fanaticorum facile princeps *Johan Conrad Dippelius*, seu, quo nomine sibi magis
 placet, *Christ. Democritus* (e): qui olim *Mag. Lipsiensis*, mira metamorphosi ex antiPietista
 Pietista factus, omnem veritatem im-

(d) *Conf. B. Theod. Thumminus in impietate Weigeliana p. 34. & Hackspannius in notis Philologico-Theologicis in h. l. part. 2. p. m. 274.*

(e) *Cavendum est, ne Christianum Democritum cum Democrito Christiano confundamus, qui nomen Democriti Christiani mentitus A: 1700 tract. pess. sub rubro: Apostolischer Wegweiser zur wahren Gerechtigkeit Gottes / iterum A: 1703 reculum sub novo titulo: Evangelischer Vorstellung der wahren Rechtfertigung / edidit. Hunc enim, licet quoad Socinianas hypotheses amice cum Christiano Democrito conspires, non tamen cum hoc eundem esse, vel ex eo patet, quod ipse Christianus Democritus firmiter negavit, se scripti ejus Apostolische Wegweiser Auctorem existere, confitendo se cum ipsius sententia non in omnibus convenire. Vid. B. D. Joh. Fechtius in lectionibus in syllog. contro. ad disp. 30. §. 1. p. 356. & seqq.*

impudenti non minus, quam imprudenti aut impugnavit: variis Schediasmata in publicam lucem successive protrusit, hisce tamen non contentus, novam operum suorum editionem, omnia conjunctim exhibentem, hoc titulo adornatam voluit: *Eröffneter Weg zum Frieden mit Gott und allen Creaturen / Durch die publication aller bisz hieher edirter schriffte[n] Christiani Democritti Amsterdam bey Henrich Betke[?] erben 1709. (ζ). Alchymia studens, per aliquod temporis spatium, vitam Berolini egit. Unde propter impia in sacras Majestates verba pedem movere & aufugere coactus est. Deinde Belgiam vidit, quo viso, Germaniam iterum repetit (η); Justas tandem pœnas dedit, crematis enim iplo præsente, per carnificem, *Altenabie* A:O 1719 d- 28 Apr. scri-*

(ζ) *Franciss. Albert. Æpinus in pras. compend. Mat. fanat. recentioris.*

(η) *Carolus Gudofr. Engelschallius, concionator auticus Dresdensis, in den vorgesehten nichtigen vorurtheilung der heutig[?]en welt in alaubens sachen. C. IX. p. 345. 1699. Conf. etiam bisz. Gotban. lib. III. p. 271. 1699.*

scriptis ejus famosissimis ac perditissimis mandato Serenissimi ac Potentissimi Regis *Daniae Frederici* quarti, *Hauzia* deductus in carcerem *Holmiacum* conjectus est, ubi, ut vivere desit, ita sanctiorem rempublicam turbare cessavit. Hunc autem malum hujusce diei fuisse interpretem clara illius indignantia verba: Was solt den seyn? wirsint sprechen. wo das hören ist/ da muß ja allezeit auch eine äußerliche Predigt seyn. *Respondetur, probetur major.* Ich gläube es nicht/ denn es spricht ein großer *Enthusiast*, zu welcher zeit der *Fanaticismus* nicht neues muß gewesen seyn. Ich will hören/ was der *HER* in mir redet. *Psal.* 85: v. 9. Dieser hörete ja ohne predigt von außen/ und hat in seiner seele einem Prediger/ der ihm das wort und zeugnis verkündiget/ auch redet *Jacobus* von hören des eingepflanzeten wortes *cap.* 1: 21. *Postea pergit:* Es kan auch ein gehör seyn/ wo keine äußerliche predigt ist/ wie wir aus den worten der *Enthusiasta Canonici* des Königes *Dauids* ersehen/welcher teutsch heraus wieder die *Orthodoxie*

zenget und spricht: Ich will hören was
GOTT der HERR in mir redet (9).

§. IV.

Non est, ut longiores neſtamus moras,
cum brevitati quam maxime ſtude-
re noſter ſit animus. Idcirco ipſum tex-
tum originaleſ explicandum aggredia-
mur, viſuri utrum verſio Divi Megalan-
dri recte ſe, an ſecus habeat. Primo o-
mnia, ut ordine progrediamur, evol-
vimus verba in textu hebr. אשמעה מן
היהוה דבר ה' אל ה' quæ noſter *Lutherus*,
veræ religionis reſtaurator, cum verſio-
nem *Plalmorum* olim exhiberet, optime
tranſtulit dicens: Ich will hören was
GOTT der HERR redet / pro quo poſt-
modum ſubſtituit optativum: Ach daß
ich hören ſolte / quippe tali modo per-
ſu: non raro eundem efferre ſolent E-
braei ut *Pſal.* 19 v. 15. יהי utinam eſſent
tibi ſermones mei in placitum. *Pſal.* 20:
2. יענהך exaudiat te &c. *Pſal.* 68: 2. יקום
utis

(9) In der wiederlegung der reinen ortho-
doxie C. 2. ſub fine tractatus de *Papismo*
Proteſtantium vapulante p. 252. ſeqq. edit.
in 12. opp. p. 150. edit. in 4:to. fide *D. Her-*
man. Chriſtopheri Engelckenii.

utinam exurgeret Deus &c. Unde nostræ etiam linguæ vernaculæ versionem Lutheri secuta sunt: *Specia*: Ach at jag hõra måtte / thet Herren Gud talar. *Fennica*: Joesa minä cuulisin / mitä Herrä Jumala puhu. Recte autem *Megalandrum* versionem hujus loci instituisse, interpunctio vocum clarissime evincit; Quam nostræ erit officii ut tangamus, quo eo liquidius luxuriantibus Fanaticorum ingenus constet, nihil plane illi inesse, quod vel oborto collo in suas partes rapere possint. Est vero accentuum consequutio, in anteriori pasuki ditione, ordinaria; scil. in metrica interpunctione, nobis jam servanda, notum est, *Silluki* ($\bar{\quad}$) magnum ordinarie esse *atbnakum* ($\frac{\bar{\quad}}{\quad}$) majorem vero & maximum esse *Mersam Mabpachatum* ($\frac{\bar{\quad}}{\quad}$) (i); atqui hic accentus sub nomine הרר comparet, cujus servus ordinarius *Ferach* ($\frac{\bar{\quad}}{\quad}$) minor ordinarius *Serka* ($\frac{\bar{\quad}}{\quad}$) magnus ordinarius *Robia* ($\frac{\bar{\quad}}{\quad}$) qui citra quandam, vel

(i) Conf. *M. Herm. Tarnovii Gram. Hebræo Biblica*. p. 227. interpret. metric (B) consecut. accent. S. 9. *U. Aug. Pfeiff. Manud.* Nov. ad accent. p. 2.

minimam anomaliam fluunt; ita ut יהוה
paulam primæ constituat ditioni, nec ul-
la ratione ׀ ad hanc trahi debeat.

§. V.

Quo eo felicius in explicatione harum
vocum progrediamur, sensum forma-
lem nostrum erit inquirere. Est vero שמע;
quod primum nobis considerandum ve-
nit. quod dum facimus, præmonendum es-
se ducimus, ut formalem a materiali sensu
rite fecernamus (k) Formale hujus vocis
est ׀ audire, quod luculentissime ex to-
to contextu sacro patet, ut unicum dun-
taxat e millenis exemplum afferamus.
Jobi 13: 17. שמעו שמע מלתי ורחותי
׀ אונכי *Audite sonum sermonis mei, & ex-
positionem meam auribus vestris.* ubi non so-
lum שמע sonus est objectum ׀ שמע; ve-
rum

(k) Ipsa terminorum expositio duplex est: I. Ma-
terialis, quam vox habet in statu restricto
ad materiam, qualem ipsa subiecta materia
admittit. II. Formalis, quam habet in sta-
tu absoluto & per se, & que ejus est definiti-
va ratio abstracta ab omnibus materialibus,
rite momento Jo. Conrado. Danthavero id.
Bon. interpr. & malis. Calumn. p. 157.

rum etiam additur, — מל *sermo ore prola-*
tus, ne quis suspicari posset aliquid, in
 mente latens, sola attentione & intelle-
 ctus consideratione percipiendum fore.
 Quid? quod organon hoc שמע recipi-
 endi in hoc versu vocatur פין *auris*, un-
 de usitatissimum est Sacrae Scripturae,
 שמע & פין conjugere, tanquam Syn-
 onyma, arctissimam sensus conjunctio-
 nem & fere identitatem inferentia. Nec
 obstat nobis Gen. 16:11. יהוה שמע אל ענדך
 ex quo dicto notionem formalem שמע
 nonnulli inducere volunt, ita ut significet
 לו *attendere*; cum vere hic sensum mate-
 riale, ab objecto ad aliud restrictum,
 quam natura vocis primo importat, in-
 veniamus; quod ipsum, additamentum
 לו, accessum semper ad aliquid deno-
 tantis, abunde manifestat, quasi diceret:
Auscultavit *7* *Ebodah* obvertendo aurem
versus clamorem afflictione tua contortum.
 Conf. Psal. 69: 34. ubi eadem fere locu-
 tio, per *attendere* explicabilis, idem con-
 firmat. Simpliciter positum sine parti-
 cula determinante, ut loco Jobi citato,
 & aliis passim, simul constructum cum
 פין ut Deut. 5: 25. semper per sensum

externum audiendi exponendum esse censent Critici, cum כ & ל vero obediendi notionem habere. Genes. 22: 18. Exod. 15: 26. &c. & aliquando ut Jer. 5: 15. per *ו* intelligere explicari debere. Quod ex substrata materia necessario cognoscendum, semper tamen formale audiendi praesupponit. Hic loci igitur אָזְנוֹן simplicissime exponi debet, *Audiam* i. e. sonum externum ad aures admittam, ut sensum tanto melius mente percipiam, & quid mihi faciendum sit, intelligam. Nulla tamen ratione negamus, quin actum audiendi externum attentio animi sequatur, ut non potius hoc ipso indicatum velimus, primario auditum externum hoc vocabulo intendi.

§. VI.

Ita voce אָזְנוֹן pro instituti ratione breviter discussa, pari brevitate verbum אָזְנוֹן examinarem, ni operosior videretur labor. Formalem hujus notionem nemo, quantum nobis quidem innotuit, hactenus solide monstrare potuit, magni licet nominis viri id vario modo tenta-

ve-

verint. Ratio nobis in promptu est,
 „quod derivata quorum significatio e-
 „videns est, cum radice etiam notissima,
 „sub unum formale commode reducines
 „queant. Id extra omnem controversiæ
 aleam positum arbitramur, in S. S. nihil
 loqui vel dicere proprie significare, tamen si,
 ne cum מְנִי confundatur, juxta moneat 9.
 Distingunt nonnulli hæc duo, ita ut דְּבַר
 formaliter ordinare, מְנִי intendere denotet,
 adducentes in probationem illius Psal.
 no. 4. עַל דְּבַרְתִּי מַלְכֵי צָדֶק in hujus Exod.
 2. 14. הֲלֹהֲרֹגְנִי אֶתְּוֹ אִמֶּר, quorum ta-
 men utrumque, re accuratius perpen-
 sa, aliter se habere, nos ostensuros speramus.
 In dicto priori contendunt עַל דְּבַרְתִּי esse
secundum ordinem, inferentes eandem or-
 dinis notionem radici quoque formaliter
 competere, multumque sane roboris,
 suæ assertioni ex allegatione Pauli Ebr.
 5: 6. κατὰ τῆς τάξεως Μελχισεδέξ secundum
 versionem LXX interpretum pollicen-
 tes. Ad quod respondemus דְּבַרְתִּי non
 recte verti per *ordinem*; sed potius per
verbum, ita ut sensus genuinus sit: *secun-*
dum verbum Melchisedeebi, sive secundum id,
 quod in verbo Dei scriptum est de Mel-
 chi.

Melchisedech. tametsi *Guffetius* Philologorum
 haud minimus postulet, heic non posse
 esse paragogicum propter accentum,
 quem gerit, ut non potius sit pronomina-
 le, vertendo hac ratione voces istas, *se-*
cundum verbum meum Melchisedechi seu de
Melchisedech. quam expositionem ratio-
 nibus non ficulneis confirmat. Quod ad
 versionem LXX viralem, illius auctori-
 tatem non adeo multum, ut infra dicetur,
 aestimamus. Nec nos tangit, a Spiritu
 S. ejus verba approbari, quod contrari-
 am tuentes sententiam tanti ducunt, ut
 infallibilem notionem $\text{עֲבָדָה} \text{עֲבָדָה}$ *ordinatio-*
nem esse omnino arguant; Sciendum e-
 nim, quod Philologi celeberrimi utpote
 D. Calov. *Bibl. illustr.* ad Gen. 47: ult.
 Pfeiff. *dub. vex.* ad eundem locum, in-
 culcant: scriptores N. T. quandoque
 „uti versione LXX, etiam illis in locis,
 „ubi non tam verbis, quam sensu, cum
 „textu hebræo convenit, nunquam vero
 „ubi textui aperte contrariatur. h. l. sen-
 sus a Spir. S. retentus, isque omnino ve-
 rus, non statim arguit auctores versio-
 nis accuratos fuisse Philologos. Quid?
 quod Moses *Exod.* 4: 10. negando se ef-
 fe

se אִישׁ דְּבָרִים non statim denegat sibi vim
 ordinandi cogitata & actiones, sed prolo-
 quendi verba. Ad אִישׁ quod attinet, hoc,
 cum absolute ponitur, oporteret ut care-
 ra, sensum retinere formalem intendendi:
 At contrarium tota scriptura evincit, per
 אִישׁ indigitando, non quid quis intende-
 rit & cogitarit, sed quid dixerit. Cum
 vero ad cogitationes & consilia refertur,
 semper additum invenitur בְּלִבּוֹ *in corde*
suo. Novi deinde sensus non sunt fingen-
 di, sed simplicissimi & usitatissimi reti-
 nendi, ubi necessitas inevitabilis id non
 postulaverit. Locum igitur Exod. 2: 14.
 facillime sic interpreteris, secundum li-
 teram & sensum omnino congruum, *Ad*
ad occidendam me tu dicis, i. e. ideone me
 objurgas, ut causam arripias me occi-
 dendi ut heri Ægyptium? vel an dicis
 te occidurum me? quæ expositio sim-
 pliciter fluens conspicua est: Unde se-
 quitur discrimen אִישׁ דְּבָרִים & אִישׁ in eo
 consistere, quod illud orationem inde-
 terminate, hoc determinate directam si-
 gnificet.

s.VII.

B

§. VII.

De voce divina לַנְּ paucis etiam dicturi sumus. Quidam decurtatam volunt ab הַלַּנְּ sicut a הַלַּנְּ venit הַלַּנְּ. Alii derivant eam a rad: Arab: הַלַּנְּ colere, servare, adorare; quod Deus sit supremum Numen, omni cultu, servitio & adoratione dignissimum, quam sententiam Cl. *Hottingerus* in hexaëm: confirmat: neque Philologus celeberrimus Dn. D. *Majus* l. II. disert. sac. de Deo uno & trino p. m. 133. improbat. Cl. *Neumannus*, qui characterum significationes urget, vi characteris לַנְּ, qui accessum & motum contra rem aliquam tactum, significat, usurpat hanc vocem ad designandam præsentiam animi & virium ejus, qui alicui se sistere & resistere valet (Sic Rex Babylonis dicebatur הַלַּנְּ לַנְּ fortis gentium (λ) quia contra alias gentes bellare potuit) quam deinde vo. em. ideo ad Deum applicatam esse ostendit, quia est Numen omnibus creaturis præsens, cui vires tam præsentibus adsunt, ut, quicquid placuerit, in ef-

(λ) *Exach. 31: 11.*

fectum deducere queat (u): Unde emphaticè Deum hoc nomine insigniri evincere satagit. Cl. Gassettus אלהים Deus ipsa esse radicem statuit; אל vero vel אלה principibus additum, derivari ex אלהים aries, ductor ovium, notat enim Dei nomen, suam tzerè in compositione mutare, alterum vero nunquam. Hoc vero pro rato habemus, nec hanc vocem, nec aliam ullam hebræam ex Arabica vel aliis derivari posse, cum existerit lingua hebræa tot annis ante illas natus. Quicquid demum sit, vel undecunque derivetur, sufficit nobis pro ratione nostri instituti novisse, hoc in loco Dei esse nomen, & si non ex alia re, saltem ex eo, quod de nomine Dei essentiali predicatur, probari posse hujus vocis dignitatem.

§. VIII.

Ut uberiores explanationis declarationem instituamus, paulum de voce אלהים dicturi sumus, etiam si non

B 2

ne

(u) Conf. M. Pauli Marb. Alberti porta lingua sancta p. 49.

negemus, quin nemo sit, qui non facile sibi persuadeat, se nasum Rhinocerotis in illo habere. Non tamen eorundem moramur ignorantiam (v) qui nomen יהוה tetragammaton pronuntiaturi *Pipi* dicebant; quod enim hebraice per יהוה scriptum erat, illi in literas Græcas, hebraicis non admodum dissimiles convertebant, rati ה ob convenientiam Græcorum esse η ac ρ & γ Græcum esse ἰώτα; unde *Pipionum* nomen sibi conciliabant (o). Nec nostram facimus controversiam, utrum יהוה essentiale Dei nomen Hebræis ante exitum ex Ægypto fuerit cognitum (π). Neque est, ut multum de pronuntiatione יהוה loco יהוה edisseramus; cum si quid aliud, certe hoc Judaicā sapiat superstitionem (ρ), multo minus ii sumus, qui somnia sutoris *Jac. Böhmes* explicemus, quippe qui varia errorum monstra de hoc-

(v) Hieronymus ad Marcellum, ep. 136.

(o) Glassius in oratione de lingua hebraeae necessitate & utilitate.

(π) Aug. Pfeifferus in dubiis vexatis Sc. sacra. loc. 86. cent. 1.

(ρ) M. Herm. Tarnovii Gramm. Hebraeae Biblica art. 1. de lectione vocis ה, VIII. p. 41.

ce fovet nomine. Digna igitur sunt, quae
 recitentur ipsius verba, ut inlani cerebelli
 figmentum, quod tuffim eradi is
 movet, eo lucidius omnes, perentiscere
 queant. Sic enim garrir. Das wort
 (*Jehovah*) ist der Allerheiligste Name
 Gottes/ als das Göttliche /*sensualische* le-
 ben/ das einzige Gute/ darinnen die heil.
 Dreyfaltigkeit mit der *glori* und allmacht
 verstanden wird; Ein leben des ungrundes
 als der einheit/ welches vornemlich in der
 einzigen lieben stehet; und wird darinnen
 der allerheiligste name *Jesus* verstanden/
 als das anstießende (1): ein grund und
 quelle des hauchens der einheit Gottes:
 Eine formung des vorständnisses; denn
 der ausfluß der einheit (ühret sich mit
 dem (J) ins (E) als ein gesichte oder sehen ei-
 nes chaos, darinnen das *Mysterium Ma-*
gnum nach Göttlicher art verstanden
 wird/ und ist ein drey-faches hauchen
 der kraft (σ). postea pergit in §. 21. (7E)
 ist ein hauchen der einheit/ und das (HO)
 ist ein hauchen des (7E) und daß (VA)
 ist ein hauchen des (HO) und ist doch

B 3

nur

(σ) In tab. principiorum von Gott und von
 der großen und kleinen welt). 20 p.m. 274

nur ein houchen / und machet aber einen dreifachen aufgang dreyer *centren* oder *fahrungen*: und vorstehen darinnen / wie sich das dreifache (1) endlich ins (A) schließt / als in einen anfang zur natur. en sapientiam terrenam, animallem, diabolicam. Nostrum autem erit indagare rationem formalem nominis *Lehevab*. *Gussetius* Philologus, vel eo nomine, quod rationem vocum formalem optime invenerit, celeberrimus, argumentatur quidem מן vocem esse derivatam ab מן; sed nullo fere ductus argumento. Deus namque, inquit (7), præscribens modum loquendi congruum in ore *Mosis* & *Israëlis*, hoc nomen ad eorum usum in formam terræ personæ מן flectit, postque hoc ipsum institutum Deus idem usurpat, sc. ad tollendam nominis varietatem. Deinde ὁ pro ὁ posuit, ut confusionem nominis sui sæpe eventuram cum vulgari verbo מן evitarent *Israëlitæ*, quia radix מן ad quam sic reducitur, rarioris usus est: interea asserit vocem illam, quicquid mater, non tamen formam futuri muta-

(7) In *Lexico suo hebraico*. p. 205.

rare. Porro adfert *Placcus*, qui primo formale יהוה inquisiturus, dixit simpliciter rationem formalem esse distinguere verum Deum a falsis, ut qui, iis excisis, eorumque cultu extincto, solus erit, solusque existet. Postea vero יהוה יהוה יהוה accuratissime exponit; *ero, qui, vel, id quod ero, ero modo quodam a me pendente & penes me reservato*, nempe יהוה יהוה & *federatus cum hominibus novo federe*: eo non significari formaliter, sed tantum consequenter Deum, ut tunc essendi, nec ut eum, qui suis stabit promissis; sed indicari Deum Israelis hoc sibi impo-
 tuisse nomen proprium, quo discerneret ab aliis Diis, alia nomina propria habentibus, a quibus non amplius nomine *Deus*, utpote per abusum communi reddito, satis distinguebatur. Ultimo *Dni. Voisio* (v) subscribit sententiæ, dicens, omnibus veteribus Christianis hanc mentem fuisse, videlicet vocales ejus literis appictas, non ipsius, sed nominis יהוה proprias esse. Nec prorsus immunis a *Ludovici Capelli* est ten-

(v) in *calce annot. in pug. fidei* p. 745.

tia, qui in crítica dicit pronunciatio-
 nem דָּגֶשׁ primum a *Galatino* fuisse
 usurpata, etiamsi opinionem de *Vois-
 sis* læro satis exoscoletur ore, qui *Ras-
 mundum* prius circa annum 1278 ca-
 dem usum fuisse contendit. Rationem au-
 tem, cur דָּגֶשׁ assumerit puncta דָּגֶשׁ
 reddit, quia *Dagesch lene* semper istam
 vocem sequitur, quod tamen, præce-
 dente litera quiescente, abesse debuit.
 Dubitantem igitur *Buxtorfium* in lexico
 biblico, num exempla allata forte il-
 lud *Dagesch lene* ob accentum Regem
 habeant, inducit, qui loca, in quibus
 vox ista, etiam accentu ministro nota-
 ta, post se *Dagesch* obrinet, quæri ju-
 bet, utpote 1 *Chron.* 28: 10. *Psal.* 37: 4.
 132: 13. *Eesai.* 49: 7. *Pl.* 2: 11. *Os.* 5: 7.
Psal. 7: 18. & 34: 2. Non equidem diffi-
 teri possumus, quin eorum argumenta
 probabilitatem fucata fronte mentiantur:
 non hujus tamen sunt ponderis, quæ
 nos a nostra sententia divellant. Pri-
 mo enim, quod pace tanti viri dix-
 erimus insultum, esset asserere דָּגֶשׁ no-
 men *Dei* essentielle, adeo imperfectum,

ne dicam, mancum & mutilum esse, ut propria non possideret puncta, quippe quod puncta sua ex **אָרְוּ** sortiri deberet. Deinde si vel largiremur **אָרְוּ** a rad. **אָרְוּ** derivatum esse, non tamen originem a fut. **אָרְוּ** trahere credimus, quippe quod nomen *Dei*, in revelatione Mosis in monte facta, demum innotuit. Unde facile inferendum foret **אָרְוּ**, ante revelationem hanc, ignotum Israelitis fuisse, quod sacrarum literarum phosphoro apertissime contrariatur. Ut sileam non summa sine injuria hanc tolerari posse locutionem, *puncta non esse cum ipsis literis coetanea* quod frivolis certe argumentis nonnulli defendere satagunt. Quemadmodum enim, sublata anima, mortuum est corpus, ita etiam literas, sublatis punctis, Chimeram esse quis neget? Quod ad Placæi sententiam attinet, quando **אָרְוּ** nomen aliquid distinctivum a reliquis Diis esse contendit, non eam rejicimus, addimus tamen, divinum hocce nomen, non solum distinctivum, verum etiam essentiale Dei esse, cujus puncta-

rio triplicem temporis differentiam insinuat, ut sit ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, quemadmodum hoc nomen exprimitur Apoc. 1: 4. unde יְהוָה unitatem essentialis, utיְהוָה pluralitatem personarum denotat. Proprium autem Dei, immo essentialis nomen τετραγράμματον esse, ex affectionibus haud difficulter colligi potest. Nulli enim rei creatæ tribuitur, etiamsi gradum appositum nominis videatur in superlativum usque exaltare, utpote תְּרוֹמַת יְהוָה *super Jehovah* i. e. summus: ut reliquas hujus vocis præ aliis prærogativas sileamus. Nec negamus, quin puncta vocum יְהוָה & יְהוָה ei sæpe sint subjecta: hoc enim nomen per יְהוָה contendunt Deum conservatorem universi denotare, per יְהוָה simul illum unum, qui est in personis trinus, (ita tamen, ut propria præter hæc habeat puncta) & propter abbreviaturam, vocem unam duas continere, quarum alteram vocalis, consonans alteram indicet. Idque Ezechielem cap. 33: 11. luculenter satis nobis sistere, ibique יְהוָה non modo Deum in essentia unum, ve-

rum

rum etiam, propter puncta mutuari-
 tia ex **לח**, in personis trinum si-
 gnificare. Cur Dagesch lene post lite-
 ram quiescentem imprimatur, breviter
 respondemus, Dagesch lene semper post
 vocem emphaticam imprimi. Unde post
 nomen **יהוה**, quod nomen venerabile &
 tremendum nunquam sine Emphasi po-
 nitur, non solum immediate, verum et-
 jam mediante alia voce, utpote Elai-
 40: **יְהוָה נְשֹׂבָה בְּרַחֲמָיו** Dagesch lene infi-
 gitur; licet quidā hoc loco censeant esse
 dagesch forte. Ut tribus rem expediamus,
 dicimus **יהוה** Essentialiorem proprie esse,
 a quo omnia in esse suo dependent; non
 ut larvatus Democritus somniat, qui
 non verecundatur, hoc Dei nomen tri-
 buere lumini suo interno, vocando il-
 „lud animæ suæ concionatorem, quasi di-
 „cere vellet: Praestolabor, quid Jehovah,
 „sive verbum internum, in me loquatur.

§. IX.

Quod ad particulam **ו** spectat, per
 reddenda erit, si optative præce-
 dentia accipiamus; si vero indicative po-
 sita ea censeamus, genuino suo sen-
 su

su *quia* valebit, redditurq; ratio, cur au-
 scultare Psaltes velit Deum, videlicet,
 quia idem, pro antiqua sua benignitate
 non nisi bona suis cultoribus respondere
 consueverit. Ita *Lutherus* olim: *Dem*
er wird Friede reden zu seinem solcke /
 ut proinde verus horum verborum sen-
 sus sit, quia *loquetur* h. e. promittet per
 conciones Propheticas, *pacem* i. e. pro-
 spera quæq; quæ pacis nomine venire
 alias solent, *ad* vel *super populum suum*
 & sanctos suos, *ut se revertantur ad sto-*
licitatem, a qua sc. per pœnitentiam te-
 mel recesserunt, dum ad Deum conver-
 si sunt; adeoq; auditorum se profitetur
 Psaltes in Dei verbo tum divinam de pa-
 ce promissionem, tum paternam, ad cir-
 cumspeditionem posthac meliorem, ex-
 hortationem, nisi malis utrumq; accipe-
 re instar promissi, quo tum pacis resti-
 tutio, tum novæ defectionis prohibitio
 resipiscentibus asseveretur (Φ).

§.X.

(Φ) *Consalatur B. D. Mart. Gejerm in Com-*
ment. super Psalmos in hunc locum.

§. X.

Sic brevi ratione, vocibus examinatis, in cariola dissentientium fundamenta inquirenda devolvamur. Argumentorum, quæ amplo nimis apparatu adferunt, firmata, sub examinis incudem vocata, non ea complectuntur robora vel pondera, quæ nos, ut iis rationem subjungamus, inducant. Enimvero procul ea a vero abesse, unicuiq; æqua iudicii libra perpendiculari, haud difficulter constabit. Noster enim *Democritus*, ut monstro suo, lumini pura fictitio, aliquid emendicaret patrocini, ratus, se non, quod pueri in faba, reperiisse, temere satis provocat ad Ps. 85: 9. nescio, quibus fiducialis, inde elisurus virtutem dicti præstantissimi Rom 10: 17. asserendo, primo non esse eo in loco sermonem de verbo externo, sed tantum de auditu, quem negat præsupponere verbum externum, probaturus deinde auditum sine verbo externo existere posse, ex loco citato, causatur lumen hocce sive verbum internum in corde Davidis extitisse immo in illo locutum, & absq; externi verbi præ-

prædicatione auditum esse, utendo iisdem verbis, quæ in s. III. adduximus. E quibus talem ciere vult argumentationem. Si David, *Barbusta* Canonicus, juxta versionem LXX interpretum dicat se auditurum, quod Deus in se locuturus esset, sequitur verbo interno absq; externo, in corde hominis insito, competere auditum, & per bonam consequentiam auditum sine verbo externo dari. Atqui verum est prius; E. & posterius (x). Nec mirum crediderimus, si ejusmodi homines e mala scylla in deteriore charybdin prolabantur, cum *παρῶν* eorum *ψεύδῳ* sit tale fingere, quod *ἄγρε* a nobis percipi possit, quo eo facilius suam occultent mentem, ac suam testentur innocentiam: introducunt enim varia vocum monstra, e. g. *lumen substantiale, verbum internum, omnibus hominibus congenitum, acta in regemio*

lu-

(x) In der wiederlegung der reinen Orthodoxie cap. 2. sub fine Tractatus de papismo protestantium vapulante p. 253. seq. edit. in 12. opp. p. 150. edit. in 4to.

lucens, verbo Dei scripto contradistinctum, divinum. (particulam quippe essentia divina)
 Et Essentiale (tertiam videlicet hominis partem essentialem) instruens nos absque verbo externo de rebus necessariis, tam ad credenda quam ad agenda spectantibus, Canonem internum, unctioem, scintillam naturalem, creaturam novam, auram divinam, Spiritum, Christum in nobis &c. (ψ). ut adeo non minus supervacaneum sit, quam a nostro instituto alienum, tutius ea persequi, quæ suo sibi jure Theologi vindicant. hoc solum repetisse satis nobis erit, quod antea a nobis demonstratum esse speramus, כִּי non nisi per externum sonum fieri posse, neq; שׁוֹמֵר dici, nisi de eo, qui auribus, externo utiq; & corporeo organo, externe etiam se afficientem hauriat sonum.

§. XI.

Nostram vindicatoris explicationem attendendum est Davidem non ad internum lucraen intra se, sed potius ad

ser-
 (ψ) Eiusmodi obscuris terminis referta esse illius fumosissima scripta, unicuique ea perlegenti ad nauseam usque constat.

sermonem Dei, per Prophetas, indicem intendere digitum, ac hocce solario se testum erigere, fore, ut audiat, quid Deus ad ipsum & populum per Prophetas suos locuturus, & quod bona nova de alma reditura pace nunciaturus sit, Unde *B. D. Mart. Gejerus* in comment. super *Psal.* ad h. locum. ita loquitur: *Precazioni subiecitur spes in animo precantium concepta, ita ut postquam allocuti sint Deum per preces, nunc etiam silentiam quasi sibi ipsi indicentes, vicissim tranquille auscultent, expectentque quid responsi loco sit locuturus sibi Dominus, videlicet per ora Prophetarum.* N. c. minus congrue *Theodorus Thummus* in impietate *Weigelianap. m. 34.* erumpit inquit. *Non dicit Propheta se in angulo sessurum & prestolaturum arcana Dei revelationes; sed hoc a Deo voto pio petit, ut afflicte Ecclesie pacem & tranquillitatem concedere, Prophetas mittere, & per eos miserum populum consolari velit.* Ut igitur vix ianæ mentis compos sit, qui ex hoc loco verbum internum eructare velit. Quid? quod apertissime patet. *Dippelium* dicam *Scripturæ Sacræ* scribere, qui in-

vito textu sacro, lumini suo interno, inani cerebelli corrupti figmento, facem præferre, ac fundamentum suæ hypotheseos sternere velit. Primo enim notandum, ne vestigia quidem particulæ *in me* in textu originali constare, etiam si non diffiteamur, quin vocabulum ἐν ἐμοὶ in versione LXX interpretum legatur, hoc tamen vel ex ignorantia, vel ex inadvertentia facile irrepsisse creditus, dum particulam causalem ὅ *nam* accepere pro ὅ *in me*, confundentes ὅ cum ὅ & præterea vocem ad subsequencia spectantem trahentes ad antecedentia. Ut taceam eruditos inter non æquales de versione hac LXX virali existare opiniones, alius cum Jac. *Usserio* in libro de LXX interpretum versione negantibus, antiquam versionem septuaginta viralem adhuc hodie superesse, Aliis iterum asserentibus, nunquam Græcam quandam interpretationem, exquisito LXX sententiarum studio, compositam, ut non potius olim vel temporibus *Ptolomæi Philadelphii*, vel paullo serius, superficialia

ria solum Judæorum opera, translatio Græca prodierit, quæ valde tamen interpolata ac immutata hodie prostat, ita *Hodius* &c (w). Facile ex hisce colligi potest, variis argumentis pretium hujusce versionis depugnari, sicque illius auctoritatem haud quam stare posse. Si vero concederemus, olim sub auspiciis *Ptolomei* Ægyptiorum regis LXX senum sudore, translationem Græcam concinnatam esse, eandemque hodie superesse; quis illam ab omni nævo immunem, intermeratam ac probam mansisse credat? Esto etiam hoc; Quis tamen eam, menti Spir. Sancti undiquaque conformem esse, sibi persvadebit. Profecto hic additamentum quoddam initio irrepsisse, collatio hujus versionis cum textu Hebræo solidissime demonstrat. Præterea versionem vetustam *Chaldæicam* translationi antiquæ *Græcæ* opponi-

(w) *Hodius de Bibliorum textibus originalibus & versionibus* & *Celeb. Dn. D. Joh. Alb. Fabricius in biblioth. Græca lib. III. p. 320. seq. & plures.*

aimus, examuffim cum ipsa veritate concinentem, שמע מה ומלל אלהים i. e. *Audiam, quid locuturus sit Deus Jehovab.* Miramur autem, cur noster *Democritus* versionem LXX viralem in hoc loco ambabus amplexus fuerit ulnis, parum vel ne hilum quidem curans, quomodo verba in textu originali jaceant; cum tamen ipse temper se ad textum originalē recipere soleat, si vel minimam elabendi rimam sibi ex eo fingere possit. Videri id potest in paullo antecedit oper. p. 149. ubi ad locum *Esai. 53: 1.* contra versionem *Lutheri*: **Wer gläubt unsren Predigen/** regerit verba se aliter in textu hebræo habere: **Wer gläubet dem was wir gehöret haben,** sed & id more suo, cum vim vocis שמעו vel non intellexerit, vel advertere noluerit, auditio-nem notantis, non solum quam ab aliis loquentibus habeo, verum eam etiam, quam ipse aliis audiendam fero; quod pluribus, si locus esset, monstrari posset. Cum autem nullum ipsi patrocinium textus authenticus hoc in loco conciliarer, hinc ipsius rationem non habuit. Et

si vel maxime כ in eo loco inveniretur, & ad præcedentem versionis ditionem referretur, (quod cum ob interpunctionem, tum ob consummatissimam S:æ Scripturæ perfectionem, & clara ipsius verba admitti nequit) non *is* sed *ad* significaret, cum plurali Zach. 1 9. & Heb. 2: 1. de externo alloquio usurpatæ similis esset (a) Esto etiam, Sanctum $\Psi\alpha\lambda\mu\acute{\iota}\sigma\eta\eta$ allegato Pl. 85: 9. erumpere: *Andiam quid Dominus Deus in me loquatur*: Quis tamen vel fidiculis id extorquebit, eundem de lumine interno, substantiali ac naturali, quale *Democritus* somniat, sermonem facere? Pronunciamus porro, paraphrasin Chaldaicam & Syriacam hoc in the-mate ad textum primigenium apprimè collineare, vulgaram autem simul & Arabicam ac Æthiopicam cum versione LXX virali a veritatis tramite deflectere, quæ nequid *Dippelius* hujusq; pulli, of-fam illis in os sacro Codice objiciente, occinant. Ultime observandum censemus, *Davidem* summa ab eo affici injuria, dum ipsi nomen *Enthusiastæ* & quidem

(a) *Byldvini casus conscientie* l. 20 c. 10. *quæst.*

dem magni, modo Canonici impingit; vix namque, ut credamus, inducimur, eum vocari debere *Enthusiastam*, qui immediatam Spiritus Sancti habuerit revelationem, ut non potius persuasi simus, eum hoc mereri nomen, qui post completam scripturæ canonem, lumen substantiale a nativitate insitum, & ex essentia Divina promanans fingit: plus enim usui publico, quam etymolo heic dandum jure meritoq; censemus.

§. XII.

Vindictis itaq; hujus dicti a strophis adversariorum pro tenuitate ingenii exhibitis, manum de tabula trahimus, B. L. interea rogantes, ut tentamina nostra philologica, quorum mæssis adhuc in herba est, de meliori nota sibi commendata habeat: Servet Deus per longam temporum seriem, ad finem usq; seculi, formam lanorum verborum in patria nostra incorruptam; Beet in posterum etiam patriam, qua nihil est jucundius, viris profunda instructis eruditione; quo juvenus *Academica* in li-

38
teris proficiat, sibi que a pravis doctrinis prudenter cavere discat, & tandem victoria de male sentientibus non solum in futura, verum etiam in hac vita, obtineatur, reportetur.

Μόνα Θεῶ δοξα.

Ad

Firum Juvenens

Doctrina morumq; elegantia

Præstantissimum

DN. CAROLUM G. WERANDRUM

Felici auspicio

publice Differentem.

Est honor intrepidis bello superare superbos.
Claraque victrici signa referre manu.
Est honor illæsam scopulis servare carinam,
Et fragilem portu condere posse bono.
Sic quæ qui potuit studiorum tangere metas,
Virtutis nomen terbe quaterbe meret.
Te meruisse docent laudem tibi, doctæ WERAN-
DER,

Et vigor & multa sedulitate labor.
His potes eniti pulcras æt Apollinis arces,
Magnus ut hic merito mox tibi surgat honos.
Perge bonis avibus. Tibi cedant suaviter anni,
Et bene quæ tinget, doctæ corona, comas.

*Fausæ acclamationis ergo
tenui arena lufit.*

AND. P. RYSSZ FIL.

Til

Herr CARL G. WERANDER,

Då han

Sin wackra DISPUTATION
i luset framgaf.

Som Lärdom/ Flit och Dugd; som
Lefnad utan ränker/

Ge' Heder Kranzar grön: Så skat-
tas utan flärd/

Uf Bittert Solet / at I / en sådant
Kranz är wärd/

Den snart Apollo sielf / wid Helicon Er
Stänker.

Skyldigt och wälment
Uf

SAM. Elfwing.